

Suomen Rehtorit ry
Rautatieläisenkatu 6, 00520 Helsinki
www.surefire.fi

OHJE USKONNON JA ELÄMÄNKATSOMUSTIEDON OPETUKSEN JÄRJESTÄMISESTÄ SEKÄ YHTEISISTÄ JUHLISTA JA USKONNOLLISISTA TILAISUUKSISTA PERUSOPETUKSESSA JA LUKIOSSA

Viite: Opetushallituksen asiatunnus OPH-1302-2021.

Opetushallituksen ohje, luonnos 29.3.2021

YLEISTÄ PERUSOPETUKSEN JA LUKION LUONNOKSISTA

Opetushallituksen ohjeet sisältävät kattavan luettelon uskonnon ja elämänskatsomustiedon opetuksen järjestämiseen sekä yhteisiin juhliin ja uskonnollisiin tilaisuuksiin liittyviin säännöksiin niiden valmisteluasiakirjoineen sekä eduskunnan perustuslakivaliokunnan, ylimpien laillisuusvalvojen sekä Opetushallituksen esittämiin kannanottoihin.

Ohjeisiin on kerätty selkeästi oppilaan ja opiskelijan uskonnon ja elämänskatsomustiedon opiskelun järjestämisen vaihtoehdot sekä selostettu uskonnon opetuksen luonnetta ja sisältöä. Lisäksi ohjeissa on esitetty opettajalta vaadittava kelpoisuus. Ohjeissaan Opetushallitus ei anna yksityiskohtaisia tulkintaohjeita vaan yleiset reunaehdot, joiden puitteissa opetuksen järjestäjä voi tehdä käytännön toteuttamista koskevat ratkaisunsa. Tätä voidaan pitää lähtökohtaisesti hyvänä.

Joiltakin osin ohjetta tulisi täsmentää yksityiskohtaisemmin määrittelyin.

PERUSOPETUS

Kohdassa 1.1. (Oppilaan uskonnon ja elämänskatsomustiedon opiskelun järjestämisen vaihtoehdot) todetaan, että tapauksissa, joissa oppilas ei osallistu koulun uskonnon tai elämänskatsomustiedon opetukseen, ei edellytetä perusopetuslain (628/1998) 18 §:n mukaista päätöstä opetuksesta vapauttamisesta. Tätä tarkennusta liittyen päätöksentekoon voidaan pitää selkeänä.

Lisäksi **kohdassa 1.1.** todetaan Opetushallituksen antaman edellisen ohjeen kaltaisesti muut-tumattomana erilaiset opetuksen järjestämismahdollisuudet muussa kuin enemmistön uskonnon opetuksessa muodostuvien opetusryhmien pienuuden takia. Tämä kirjaus koetaan erittäin tärkeänä. Perusopetuslain (628/1998) 13 § määrittelee, että vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai vähintään kolmelle ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvalle oppilaalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnon opetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta ja muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvalle vähintään kolmelle oppilaalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos heidän huoltajansa sitä pyytävät. Tämä koskee myös uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomia oppilaita, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen. Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää elämänskatsomustiedon opetusta, jos opetukseen oikeutettuja oppilaita on vähintään kolme.

Perusopetuslain (628/1998) 13 §:ään kirjattua vähintään kolmea oppilasta pidetään hyvin alhaisena verrattuna ryhmäkokoihin muissa yhteisenä opetettavissa oppiaineissa.

Uskonnon opetukseen sisältyy olennaisena osana kunkin oppimäärän mukaisen uskonnon ja muiden uskontojen ja katsomusten tuntemus. Tätä lisäystä voidaan pitää onnistuneena.

Opettajan kelpoisuusehtoja on tarkennettu elämäkatsomustiedon opettamisen osalta, mikä selkiyttää Opetushallituksen ohjetta kelpoisuusehdoista: luokanopetuksena annettavasta elämäkatsomustiedon opetusta on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on kelpoisuusasetuksen (986/1998) 4 §:ssä säädetty luokanopettajan kelpoisuus ja aineenopetuksena annettavasta elämäkatsomustiedon opetusta on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on kelpoisuusasetuksen (986/1998) 5 §:ssä säädetty aineenopettajan kelpoisuus.

Kohdan 3 (Yhteiset juhlat esi- ja perusopetuksessa) ensimmäisessä kappaleessa todetaan perinteisiin juhliin liittyen, että nämä yhteiset juhlat ovat perusopetusasetuksen (852/1998) 3 §:n 5 momentin mukaisia lukuvuoden päättäjäisiä tai muita yhteisiä tapahtumia, jotka ovat kaikille oppilaille tarkoitettuja. Tätä on tarkennettu niiltä osin, että kyseiset juhlat eivät voi olla uskonnollisia tilaisuuksia, eikä niille järjestetä vaihtoehtoisia tilaisuuksia. Samaisen kohdan 3 viimeisessä kappaleessa kuitenkin todetaan, että tarvittaessa huoltajien kanssa voidaan sopia oppilasta koskevista yksilöllisistä järjestelyistä, jos huoltaja ei halua oppilaan osallistuvan kaikkeen juhlaan kuuluvaan ohjelmaan. Pahimmillaan tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa oppilaita viedään tai tuodaan kesken päättäjäisten tai tapahtumien huoltajien pyyntöjen mukaisesti siitäkkin huolimatta, että kyseessä on juuri aikaisemmin todettu, kaikille oppilaille tarkoitettu yhteinen tapahtuma. Huoltajien kanssa ei voida velvoittaa sovittavaksi järjestelyistä, joita esimerkiksi henkilöstöresurssit eivät käytännössä mahdollista. Maininta vaatii vielä täsmennystä. Perusopetuslain (628/1998) 30 §:n mukaan opetukseen osallistuvalla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta. Edellä mainitut perinteiset juhlat ovat osa opetussuunnitelman mukaista opetusta. Lisäksi yhteisillä juhlilla ja tapahtumilla edistetään oppilaiden ja henkilöstön yhteenkuuluvuutta ja vahvistetaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaista yhteisöllistä toimintakulttuuria.

Kohtaan 3 on kirjattu ansiokkaasti perustuslakivaliokunnan näkemys, jonka mukaan koulun perinteisiin juhliin voi sisältyä muitakin sinänsä uskonnollista alkuperää olevia traditioita.

Kohdassa 4 (Uskonnolliset ja niille vaihtoehtoiset tilaisuudet) todetaan eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuna, että seurakuntien pitämät aamunavaukset voivat olla niin sanotusti yleishumanistisia. Perusopetusasetuksen (852/1998) 6 §:n mukaan päivän työ aloitetaan lyhyellä päivänavauksella. Ratkaisulla vahvistetaan perusopetusasetuksen toimeenpanoa.

Luonnoksen **kohdassa 5** (Yhteistyö huoltajien kanssa ja henkilötietojen käsittely) on tuotu selkeästi esille se, että koulunkäyntiin liittyvissä asioissa voidaan yleisesti katsoa riittävän se, että toinen huoltajista on allekirjoittanut koululle osoitetut hakemukset ja lomakkeet.

Kohdan 6 (Opetuksen järjestäjän ja koulujen vastuu tämän ohjeen mukaisesta toiminnasta) viimeisessä kappaleessa todetaan, että rehtorit, opettajat ja muut koulutuksen järjestäjän viranhaltijat toimivat virkavastuulla, mikä merkitsee korostettua velvollisuutta lainsäädännön ja opetussuunnitelman noudattamiseen. Virkavastuun rikkomisesta voi seurata virkamiesoikeudellinen, rikosoikeudellinen ja mahdollinen vahingonkorvausvastuu.

On selvää, että julkisen vallan käyttöön liittyy korostettu huolellisuusvelvollisuus. Tämä koskee lähtökohtaisesti kaikkea viranhaltijan toimintaa. Opetushallituksen olisi syytä harkita, kannattaako viranhaltijoiden vastuuta korostaa erikseen ja erityisesti yksittäistä asiaa koskevassa ohjeessa huomioon ottaen myös sen, että julkisen vallan käyttöön liittyvän vahingonkorvausvastuun toteutuskyky on

huomattavan korkea. Vastaavaa uhkaa ei korosteta esimerkiksi opetussuunnitelman perusteissa. Jos tällaista uhkaa ohjeessa päätetään korostaa, pitäisi tämä perustella asianmukaisesti.

Lisäksi todettakoon, että samaisen **kohdan 6** toisessa kappaleessa nostetaan esille koulun rehtorin kokonaisvastuu koulun toiminnasta. Vastuu on kirjattu perusopetuslain (628/1998) 37 §:ään, minkä vuoksi Opetushallituksen on syytä harkita, kannattaako yksittäistä asiaa koskevassa ohjeessa korostaa vastuuta erikseen ja perustella asianmukaisesti, miksi lausuntokierroksella olevassa ohjeessa näin pitäisi toimia.

LUKIO

Kohdassa 1.1. (Opiskelijan uskonnon ja elämäntiedon opiskelun järjestämisen vaihtoehdot) todetaan, että uskonnollisen yhdiskunnan antamaan opetukseen sovelletaan yleisiä osaamisen tunnustamista koskevia säännöksiä. Tältä osin on aihetta antaa täsmennyksiä ohjeita, jotta eri uskontokuntien antamaa opetusta voidaan kohdella yhteismitallisesti ottamalla huomioon vaatimus, että uskonnon opetus ei voi olla tunnustuksellista eli opetus ei voi olla uskonnon harjoittamista.

Lukiolain (714/2018) 27 §:ssä säädetään osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan koulutuksen järjestäjän tehtävänä on opiskelijan henkilökohtaisen opintosuunnitelman laatimisen yhteydessä selvittää ja tunnistaa opiskelijan aiemmin hankkima osaaminen *tämän esittämän selvityksen perusteella*.

Pykälän 2 momentin mukaan koulutuksen järjestäjän on tunnustettava toisessa tämän lain mukaista koulutusta antavassa oppilaitoksessa suoritettujen 11 §:ssä tarkoitettujen opintojen hyväksi lukemalla ne osat lukiokoulutuksen oppimäärää. Koulutuksen järjestäjän on tunnustettava myös muualla hankittu *opetussuunnitelman tavoitteita ja sisältöjä vastaava osaaminen*.

Pykälän 3 momentin mukaan opiskelijan osaamisen tunnustamisessa noudatetaan, mitä 37 ja 38 §:ssä säädetään opiskelijan arvioinnista ja siitä päättämisestä. Tarvittaessa osaaminen on osoitettava *koulutuksen järjestäjän päättämällä tavalla*. Pykälän 4 momentissa säädetään päätöksenteon ajankohdasta ja 5 momentissa Opetushallituksen toimivallasta.

Lukiolain 27 §:n 3 momentissa viitataan 37 ja 38 §:iin. Olennainen huomioon otettava seikka on lukiolain 37 §:n 2 momentin vaatimus, jonka mukaan opiskelijan työskentelyä, oppimista ja osaamisen kehittymistä tulee arvioida opetussuunnitelman mukaisen opintojakson suorittamisen aikana suhteessa *opintojaksolle asetettuihin tavoitteisiin*. Opiskelijan tulee saada palautetta oppimisensa kehittymisestä. Arvioinnin toteuttamisesta ja siihen kuuluvasta palautteen antamisesta päätetään opetussuunnitelmassa.

Opetushallitus on antanut kaikkia oppiaineita koskevia soveltamisohjeita lukion opetussuunnitelman perusteissa (2019, kohta 5.2.5). Vastaavat soveltamisohjeet ovat aikuisten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteissa (2019, kohta 5.2.5). Mainitut opetussuunnitelman perusteissa olevat soveltamisohjeet ovat yleisluonteisia ja jättävät avoimeksi, miten lukiolain 27 §:n edellytykset vaatimukset 1) opiskelijan esittämästä selvityksestä, 2) opetussuunnitelman tavoitteista ja sisältöjä vastaavasta osaamisesta todennetaan ja 3) millaisia reunaehtoja koulutuksen järjestäjän päätöksenteolle käytännössä asetetaan.

Jäljempänä ohjeessa todetaan, että uskonnon eri oppimäärien ja elämäntiedon opetus voidaan järjestää samassa opetusryhmässä vain rajatuilta osin. Maininta vaatii täsmennystä. Viitaten edellä selostettuun uskontokunnan antamaan opetukseen voisi myös ajatella, että samassa opetusryhmässä annettava opetus voisi olla myös suositeltavaa, jotta lukion opetussuunnitelman perusteissa uskonnon opetukselle esitetyt yleiset tavoitteet ja tehtävät (2019, kohta 6.14) toteutuisivat. Suuri osa näistä tavoitteista ja tehtävistä ovat kuitenkin eri uskontokunnille yhteisiä, kuten uskontojen tutkimus. On

vaarana, että uskonnon opetuksen yleiset tavoitteet ja tehtävät jäävät saavuttamatta ja opetus on yksipuolista, jos tätä ei tietoisesti oteta huomioon opetuksen suunnittelussa.

Kohdassa 1.1. todetaan uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen järjestämisvastuuseen liittyvä kolmen opiskelijan vähimmäismäärä. Myös muuhun Suomessa rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuin evankelisluterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluville opiskelijoille, jotka eivät osallistu enemmistön uskonnon opetukseen, järjestetään heidän uskontonsa mukaista opetusta, jos he sitä pyytävät ja mainittu kolmen opiskelijan vähimmäismäärä täyttyy. Lukiolain (714/2018) 16 §:ään kirjattua vähintään kolmea opiskelijaa pidetään hyvin alhaisena verrattuna ryhmäkokoihin muissa opetettavissa oppiaineissa.

Kohdan 5 (Koulutuksen järjestäjän ja lukioiden vastuu tämän ohjeen mukaisesta toiminnasta) viimeisessä kappaleessa todetaan, että rehtorit, opettajat ja muut koulutuksen järjestäjän viranhaltijat toimivat virkavastuulla, mikä merkitsee korostettua velvollisuutta lainsäädännön ja opetussuunnitelman noudattamiseen. Virkavastuun rikkomisesta voi seurata virkamiesoikeudellinen, rikosoikeudellinen ja mahdollinen vahingonkorvausvastuu.

On selvää, että julkisen vallan käyttöön liittyvä korostettu huolellisuusvelvollisuus. Tämä koskee lähtökohtaisesti kaikkea viranhaltijan toimintaa. Opetushallituksen olisi syytä harkita, kannat-taako viranhaltijoiden vastuuta korostaa erikseen ja erityisesti yksittäistä asiaa koskevassa ohjeessa huomioon ottaen myös sen, että julkisen vallan käyttöön liittyvän vahingonkorvausvastuun toteutuskyky on huomattavan korkea. Vastaavaa uhkaa ei korosteta esimerkiksi opetussuunnitelman perusteissa. Jos tällaista uhkaa ohjeessa päätetään korostaa, pitäisi tämä perustella asianmukaisesti.

Lisäksi todettakoon, että samaisen **kohdan 5** toisessa kappaleessa nostetaan esille lukion rehtorin kokonaisvastuu lukion toiminnasta. Vastuu on kirjattu lukiolain 57 §:ään, minkä vuoksi Opetushallituksen on syytä harkita, kannattaako yksittäistä asiaa koskevassa ohjeessa korostaa vastuuta erikseen ja perustella asianmukaisesti, miksi lausuntokierroksella olevassa ohjeessa näin pitäisi toimia.

Kohdat 2 (Yhteiset juhlat lukiossa), **3** (Lukion uskonnolliset ja niille vaihtoehtoiset tilaisuudet) ja **4** (Osallistumisesta ilmoittaminen ja henkilötietojen käsittely) antavat toiminnalle selkeät suuntaviivat ja jättävät opetuksen järjestäjälle riittävän harkintavallan. Ohjeen **kohdat 2, 3 ja 4** vastaavat lukioissa nykyisellään noudatettua vakiintunutta käytäntöä.

Helsingissä 21.4.2021

Antti Ikonen
puheenjohtaja
Suomen Rehtorit ry
Finlands Rektorer rf